

استبداد اجتماعی

اقتصاد سیاسی دولت رفاه
در خاورمیانه و شمال آفریقا

فردیناند ایبل

ترجمه

بهشید کریمایی

www.ketab.ir

سرشناسه	: ایبل، فردیناند، ۱۹۸۴-م. Eibl, Ferdinand, 1984-
عنوان و نام پدیدآور	: استبداد اجتماعی: اقتصاد سیاسی دولت رفاه در خاورمیانه و شمال آفریقا/ فردیناند ایبل؛ ترجمه مهشید کریمایی.
مشخصات نشر	: تهران: شیرازه کتاب ما، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	: ۵۰۹ ص.؛ جدول، نمودار.
فروست	: مجموعه فلسفه و اقتصاد سیاسی؛ ۲۹.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۵۳۴۶-۲۶-۰
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
یادداشت	: عنوان اصلی: Social Dictatorships : The Political Economy Of The Welfare State In The Middle East and North Africa, 2020.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۴۵۵-۵۰۱.
یادداشت	: نمایه.
عنوان دیگر	: اقتصاد سیاسی دولت رفاه در خاورمیانه و شمال آفریقا.
موضوع	: رفاه اجتماعی -- جنبه‌های اقتصادی -- خاورمیانه Public Welfare -- Economic Aspects -- Middle East رفاه اجتماعی -- جنبه‌های اقتصادی -- آفریقای شمالی Public Welfare -- Economic Aspects -- Africa, North
شناسه افزوده	: کریمایی، مهشید، ۱۳۶۴ - مترجم
شناسه افزوده	: Karimae, Mahshid
رده بندی کنگره	: H۳۶۵۶
رده بندی دیویی	: ۰۹۵۶۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۵۵۹۸

www.ketab.ir

استبداد اجتماعی

اقتصاد سیاسی دولت رفاه در خاورمیانه و شمال آفریقا

نویسنده: فردیناند ایبل

مترجم: مهشید کریمایی

انتشارات: شیرازه کتاب ما

چاپ: پردیس دانش

تیراژ: ۵۵۰ نسخه

چاپ اول: آبان ۱۴۰۲

حق چاپ و نشر محفوظ است.

تلفن: ۸۸۹۵۲۲۹۷ فکس: ۸۸۹۵۱۶۹۱

همراه: ۰۹۳۶-۹۵۰۰۱۸۲

سایت: www.shirazehketab.com

فهرست مطالب

- ۷..... یادداشت دبیر مجموعه
- فصل اول: دولت‌های رفاه در خاورمیانه و شمال آفریقا: پیچیدگی‌ها و پاسخ‌ها ۱۱
- ۱-۱. طرح بحث ۱۷
- ۱-۲. رهاوردی برای آثار پژوهشی این حوزه ۵۹
- ۱-۳. چرا استدلال‌های رایج کارآیی ندارند؟ ۶۶
- ۱-۴. زمینه و طرح تحقیق ۸۲
- فصل دوم: اقدامات رفاهی از منظر تطبیقی ۹۱
- ۲-۱. تأمین رفاه گسترده و سخاوتمندانه ۹۶
- ۲-۲. تأمین رفاه گسترده ۱۱۳
- ۲-۳. تأمین رفاه حداقلی و جانبدارانه ۱۲۵
- ۲-۴. نتیجه‌گیری ۱۴۳
- فصل سوم: مسیرهای واگرا ۱۴۷
- ۳-۱. تضاد نخبگانی، شکاف‌های جماعتی و شکل‌گیری ائتلاف‌ها در نظام‌های سیاسی ۱۴۹
- ۳-۲. بستر ائتلاف‌ها: تهدیدهای خارجی و برخورداری از منابع ۱۹۶
- ۳-۳. نتیجه‌گیری ۲۱۸

۲۲۱	فصل چهارم: پیمان‌های اجتماعی در طول زمان
۲۲۲	۴-۱. «نان با اسلحه»: آیا رابطه جایگزینی میان این دو هست؟
۲۴۰	۴-۲. حفظ ائتلاف: تعدیل رفاه در انواع ائتلاف
۲۵۲	۴-۳. توزیع در ائتلاف‌ها: تقسیم درآمدهای مازاد بر انتظار در انواع ائتلاف
۲۵۸	۴-۴. نتیجه‌گیری
۲۶۱	فصل پنجم: تونس
۲۶۳	۵-۱. تأسیس دولت رفاه تونس
۲۹۲	۵-۲. ماندن در مسیر: سازوکارهای وابستگی به مسیر در دولت رفاه تونس
۳۲۵	۵-۳. نتیجه‌گیری
۳۲۷	فصل ششم: مصر: میان رفاه و دفاع
۳۲۹	۶-۱. تعهدات بیش از حد: منشأ مسیر رفاه مصر
۳۷۵	۶-۲. گرفتار ماندن: سازوکارهای وابستگی به مسیر در روند رفاه در مصر
۴۱۳	۶-۳. نتیجه‌گیری
	فصل هفتم: دولت‌های رفاه در خاورمیانه و شمال آفریقا
۴۱۵	توضیحات و دلالت‌های گسترده‌تر
۴۱۶	۷-۱. مسائل و پاسخ‌ها
۴۲۳	۷-۲. دلالت‌های گسترده‌تر
۴۳۳	پیوست الف
۴۳۹	پیوست ب
۴۴۹	پیوست ج
۴۵۱	پیوست د
۴۵۳	پیوست ه
۴۵۵	فهرست منابع و مآخذ
۵۰۳	فهرست اعلام

یادداشت دبیر مجموعه

هرچند تجارب پراکنده از قرن پانزدهم میلادی برای ایجاد ساختارهای حمایتی دولتی از شهروندان به‌ویژه برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی در دوره‌های گسترش بیماری‌های همه‌گیر از یک سو و از سوی دیگر کوشش‌های پیشه‌وران برای ایجاد صندوق‌های کمک به همکاران صنفی در دوران‌های بیماری و بیکاری را می‌توان نیای ساختارهای تأمین اجتماعی به‌شمار آورد. اما همه محققان این حوزه متفق‌القولند که اولین نمونه فراگیر یک‌چنین ساختاری را بیسمارک در آلمان به‌تازگی متحدشده در دهه‌های پایانی قرن نوزدهم بنیان گذاشت. از همین ابتدا، آشکار بود که این برنامه که مشتمل بود بر قانون بیمه سلامت مصوب سال ۱۸۸۳، قانون بیمه حوادث ناشی از کار که یک‌سال پس از آن تصویب شد و نهایتاً قانون بیمه سالمندی و معلولیت که در سال ۱۸۸۹ به تصویب مجلس این کشور رسید، همزمان چندین و چند هدف را دنبال می‌کردند. هدف نخست معنابخشی بود به ملت تازه‌تأسیس آلمان از طریق اثبات همبستگی ملی با اқشار آسیب‌پذیر اجتماعی و به‌ویژه کارگران. هدف دوم جلوگیری از مهاجرت کشاورزان و کارگران صنعتی رو به رشد این کشور بود به آمریکا که شمار آنها در دهه ۱۸۵۰ از یک‌میلیون نفر فراتر رفت. مهاجرتی که هم به اهداف نظامی این کشور برای سربازگیری لطمه می‌زد و هم به سودای صنعتی شدن آن. در کنار این اهداف سیاستگذاران، بیسمارک هدفی سیاسی نیز داشت ناظر بر تضعیف زمینه رشد حزب سوسیال‌دموکرات این

کشور از طریق جلب نظر کارگران صنعتی که مهم‌ترین پایگاه اجتماعی رأی‌دهندگان به این حزب را تشکیل می‌دادند. هدفی که همزمان با تصویب لایحه ضدسوسیالیستی در پارلمان آلمان در سال ۱۸۷۸ به قانون تبدیل گشت و با جدیت پیگیری شد. این قانون علاوه بر ممنوعیت انتشار روزنامه، حق تبلیغ و تجمع را برای این حزب که نمایندگان در پارلمان داشت غیرقانونی می‌کرد. قانونی که هر چند سال یکبار با افزودن تبصره‌ای به آن حلقه محاصره علیه این حزب را تنگ‌تر می‌کرد.

بیسمارک در رسیدن به برخی از اهدافش موفق بود. مهاجرت به‌نحو چشمگیری کاهش یافت، وضعیت سلامت کارگران آلمان بهبود قابل ملاحظه‌ای یافت و موفقیت برنامه، به اتحاد آلمان که در آن زمان بیشتر بر پایه سیاست خارجی برنامه‌ریزی شده بود، وجه داخلی معناداری بخشید. هدفی که بیسمارک به آن نرسید، تضعیف حزب سوسیال‌دموکرات بود که در هر انتخاباتی بر میزان آراء و تعداد نمایندگانش در پارلمان افزوده شد و این افزایش قدرت باعث شد که ویلهلم دوم، قیصر تازه بر تخت‌نشسته آلمان که حزب سوسیال‌دموکرات پارلمانی را مانعی در برابر سایر نحلته‌های چپ رادیکال این کشور که به تروریسم روی آورده بودند ترجیح می‌داد، با آخرین تلاش بیسمارک برای انحلال کامل این حزب و بیرون راندن نمایندگانش از پارلمان مخالفت و بیسمارک را از مقامش خلع کند.

از این تاریخ به بعد هر تغییر اجتماعی و اقتصادی در اروپا اعم از گسترش سریع صنعت و شهرنشینی، مکانیزه شدن کشاورزی و افزایش روزافزون استخدام‌های دولتی به ایجاد ساختارهای متعدد و متفاوت تأمین اجتماعی هم از منظر نوع پوشش و هم از منظر تأمین مالی آنها انجامید و به تأسیس آن نوع از دولتی پس از جنگ جهانی دوم منجر شد که امروز از آن به عنوان دولت رفاه یاد می‌شود. جالب توجه آنکه هر تغییر یا ابداعی در ساختارهای تأمین اجتماعی در اروپا موضوع مطالعات پیچیده و موشکافانه‌ای قرار گرفتند و می‌گیرند که همگی از جمله با این هدف انجام می‌شوند که ارتباط میان سیاستگذاری اجتماعی و سیاست در کلیت آن و تأثیر متقابل آنها را سنجش و ارزیابی کنند. اما کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا تا همین یک دهه پیش از چنین موشکافی‌هایی محروم بودند و

ارتباط سیاستگذاری‌های آنها و سیاست‌های‌شان همچنان مغفول باقی ماندند. دلایل این غفلت به تفصیل در فصول مقدماتی همین کتاب توضیح داده شده‌اند. از میان این دلایل از جمله می‌توان به نوعی نگاه شرق‌شناسانه کل‌نگر به نظام‌های سیاسی کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا اشاره کرد که پس از دوره‌ای که همگی ذیل مفهوم پاتریمونیالیسم و سپس نئوپاتریمونیالیسم توصیف می‌شدند، اکنون از آنها با عناوینی به همان اندازه کلی همچون تک‌سالاری، اقتدارگرایی یا نیمه‌دمکراتیک یاد می‌شود. بگذریم از مفاهیمی غیرسیاسی همچون کشورهای در حال توسعه یا دولت‌های رانتی. دلیل دیگر این غفلت را باید در کاستی‌های ناظر بر توصیف ساختارهای متعدد و متکثر نظام تأمین اجتماعی کشورهای این منطقه دید و عدم کنجکاوی در نسبت آنها با وقایع سیاسی مهمی همچون مبارزات ضد استعماری یا انقلاب‌های مردمی و همچنین تغییراتی که هر یک از این ساختارها در طول زمان در ارتباط با نیازهای سیاست داخلی و الزامات ناشی از تهدیدات خارجی شاهدش بودند. کتاب حاضر با مطالعه تطبیقی ساختارهای نظام تأمین اجتماعی کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا و سپس به‌تازگی بیشتر بر تغییرات و تحولات این ساختار در دو کشور مصر و تونس، سعی و تلاشی جدی به‌شمار می‌آید برای رفع غفلت و کاستی نامبرده.

مراد تقفی